HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מנא הני מילי אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא [1]פצע תחת פצע [א)]לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון האי מבעי ליה ליתן צער במקום נזק א"כ לכתוב קרא פצע בפצע מאי תחת פצע ש"מ תרתי אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה [א]לענין נזקין חייב [ב]לענין ארבעה דברים פטור [ג]לענין שבת [ג)]מלאכת מחשבת אסרה תורה [ד]לענין גלות פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא[ד)] [ה]הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול עיני וסימאה חתור לי שיני והפילה שיחק באדון ויצא לחרות רשב"ג אומר [2]ושיחתה עד שיתכוין לשחתה הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה [ו]לענין נזקין חייב [ז]לענין ד' דברים פטור [ח]לענין גלות חייב דאמר קרא [3]בשגגה מכלל דהוה ליה ידיעה והא הויא ליה ידיעה לענין שבת [ט]פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן [ה)]נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [י]לענין נזקין חייב [כ]לענין ד' דברים פטור [ל]לענין שבת מלאכת מחשבת בעינן לענין גלות [4]אשר לא צדה אמר רחמנא [ו)][מ]פרט לנתכוין לזרוק שתים וזרק ד' לענין עבד [נ]פלוגתא דרשב"ג ורבנן נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה [ס]לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור לענין שבת [ע]באומר [ז)]כל מקום שתרצה תנוח אין אי לא לא [פ]לענין גלות אשר לא צדה פרט לנתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן [ח)]ואמר רבה [צ]זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מאי טעמא מנא תבירא תבר ואמר רבה [ק]זרק כלי מראש הגג [ט)] והיו תחתיו כרים או כסתות בא אחר וסלקן או קדם [ט)] וסלקן פטור מאי טעמא בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה ואמר רבה זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן [י)]דתניא [ר]הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורין

מנהגי מילי. דנזק חייב אפילו שוגג: **פצע תחת פצע.** קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב[ט)] כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה וחבורה דרשינן בהחובל (לקמן דף פד:): **במקום נזק.** דאפי' היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא לצער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק כגון כוואו בשפוד על צפרנו דלא אפחתיה מכספיה ולהך דרשה מפקינן ליה בהחובל: **לענין נזקין חייב.** דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון: **מלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת. וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור: **לענין גלות.** כגון אם נפלה על האדם ומת: **פטור.** דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה (במדבר לה) ולא מיקרי שגגה אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם: **לענין עבד.** אם נפלה על עבדו וסימאה עינו פלוגת' דרשב"ג ורבנן: **לענין ד' דברים פטור.** דאע"ג דהכיר בה הויא שכחה שוגג ולא פשיעה: **לענין שבת פטור.** ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות פטור בשבת דבעינן מלאכת מחשבת שנתכוין לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין: **לזרוק שתים וכו'.** לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן: **לענין גלות.** חייב דכתיב ואשר לא צדה ושמתי לך מקום וגו' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שאינו בתורת וכי יזיד איש וגו'[י)] אלא בתורת ושמתי לך מקום וגו'. לישנא אחרינא ואשר לא צדה פרט למתכוין כו' דפטור מגלות דהכי משמע שלא צדה שלא נתכוין לצדד ולזרוק אצלו ינוס פרט לזה שצדה: **אם אמר כל מקום שתרצה תנוח.** חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזורק ארבע אבל נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע אפילו אמר כל מקום שתרצה תנוח פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה: **זרק.** בעל הכלי כלי מראש הגג: **פטור.** זה ששברו במקל קודם שבירתה שהרי סופה לישבר: **זרק.** מזיק כלים מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו': **פטור.** שהרי מזריקתו אין סופו לישבר עד שינטלו הכרים וזה שנטל הכרים ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור דגרמא בניזקין הוי:

פטורין

האי מיבעי ליה ליתן צער במקום נזק. וריפוי ושבת ובושת כולהו מצער ילפינן דחייב במקום נזק כדמשמע בהחובל (לקמן דף פה.) דאמר תנא וכולן חייבין בתשלומין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע כו' משמע דכולהו ילפינן מצער ולרב פפא דאמר התם אמר קרא ורפא ירפא ליתן ריפוי במקום נזק כולהו ילפינן מריפוי וא"ת דהכא משמע דלצער שלא במקום נזק פשוט טפי דאיצטריך קרא לצער במקום נזק ובפרק החובל (שם:) משמע איפכא דאמר לצער שלא במקום נזק דמשלם מאן תנא וי"ל דשלא במקום נזק דלקמן היינו במקום שלא עשה רושם כדקתני כוואו על צפרניו ולצער שלא במקום נזק דהכא היינו על בשרו שניכר רישומו ולא אפחתיה מכספיה ולצער במקום נזק דהכא כגון קיטע ידו ושיבר רגלו דאפחתיה מכספיה דההוא לא שמעינן ליה לא מחבורה ולא מכויה:

ש"מ תרתי. וא"ת לעיל אמרינן סימא עינו של חבירו בשוגג או באונס נזק אין ד' דברים לא לצער נמי ליחייב דבההוא קרא דמרבינן נזק כתיב נמי לצער וי"ל דכל מה דמצינן למיפטר שוגג פטרינן ולכך מוקמינן דהאי קרא דמרבה שוגג דוקא בנזק דאיירי ביה עיקר קרא ולא בצער:

לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תימה דבפ"ק דקדושין (דף כד: ושם ד"ה מיבעי) מוקמי רבנן האי ושחתה להושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוין לעין וה"נ לא נתכוין וי"ל דלא פטרוהו רבנן אלא היכא דלא נתכוין לעין וגם נתכוין לטובתו של עבד כי התם אבל נתכוין לעין אע"פ שנתכוין לטובתו או לא נתכוין לטובתו אע"ג דלא נתכוין לעין לא:

בשגגה מכלל דה"ל ידיעה. משום דגבי גלות כתיב טובא בשגגה דריש לה דהא גבי חלב אע"ג דכתיב ביה בשגגה לא חיישינן להיתה לו ידיעה ומהאי טעמא נמי ממעטינן בריש אלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אלא) אומר מותר מבשגגה לגבי גלות אע"ג דגבי שבת וע"ז כתיב בשגגה ומחייבינן אומר מותר בפרק כלל גדול (שבת דף סח: ושם):

נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוין לזרוק שתים ונמצאו ארבע דומיא דנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר דהיינו שסבור תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוין לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:):

פרט למתכוין לזרוק כו'. לשון ראשון פי' בקונטרס פרט למתכוין לזרוק ב' וזרק ארבע דלא הוי בכלל כי יזיד וטפי הוה ניחא לפרש דלא הוי בכלל מכה איש ומת דהוי לעיל מינה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב גלות נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דמהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמצלא לדייה דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט למתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר ומהאי קרא הוה פטרינן אפי' נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בלא איבה הדפו פרט לשונא בלא צדייה פרט לנתכוין לזרוק בצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא צדה דכתיב בריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לזרוק בצד זה שלא נתכוין לצד הנרצח וי"ל משום דהתחיל התנא לדרוש קרא דבלא צדייה נקט ברישא נתכוין לזרוק בצד זה דרוצה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין [י)] מבשגגה לפטור נתכוון להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר או נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם [ל)] זה בצד זה א"נ כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוין לבקע עצים שלפניו והלך למרחוק [מ)]:

ואמר רבה זרק כלי מראש הגג. רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף יז:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דנפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רב אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף נח.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: **זרק** תינוק מראש כו'. לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

כבש

עין משפט נר מצוה

פח א ב מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
פט ג מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ט סמג עשין ל ולאוין סה:
צ ד מיי' פ"ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יד סמג עשין עה:
צא ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה יג סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף לו:
צב ו ז מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
צג ח מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:
צד ט מיי' פ"א מהל' שבת הלכה ט:
צה י כ מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
צו ל מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ט:
צז מ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:
צח נ מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה יא וע"ש בכ"מ סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף לו:
צט ס מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
ק ע מיי' פי"ג מהלכות שבת הלכה כא:
קא פ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:
קב צ מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ד:
קג ק מיי' שם הלכה ח ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:
קד ר מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג:

תורה אור השלם

1. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
2. וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: שמות כא כו
3. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
4. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג

רבינו חננאל

ועלה אמר' מנא הני מילי אמ' חזקי' פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. ואקשי' האי מיבעי לי שאע"פ שמשלם הנזק חייב גם צער הפצע. ופרק' אם כן היה לכתו' פצע בפצע דדרשינן פצע זה הנזק, בפצע זה הצער שבפצע. והואיל ולא כת' כך, אלא כת' פצע תחת פצע, ש"מ לתת צער במקום נזק, וש"מ לחייב השוגג כמזיד, שלא תאמ' אם אין נזק משלם צער אבל נזק וצער לא, קמ"ל. **אמר רבא היתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה (משלם)** [מעולם] ועמד ונפלה, **לעניין נזיקין חייב**, כדאמ' אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד. **ירוש'**. אמר ר' יצחק מתניתא כשהיו (אחד) [שניהם] מהן ישינין, אבל אם היה אחד ישן ובא אחר וישן אצלו, הבא לישן הוא המועד. **ולעניין ד' דברין פטור**, דכת' והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, אבן דומיא דאגרוף מה אגרוף דאית ליה ידיעה אף אבן דאית ליה ידיעה. נקוט האי כללא בידך דלא מיחייב בד' דברים אלא בתר ידיעה וכונה. **לעניין שבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה**. פי' מלאכה שמחשב עליה לעשותה. **לעניין גלות פטור**, דכתיב מכה נפש בשגגה, מכלל דהויא ליה ידיעה, והא לא הוה ליה ידיעה בה מעולם. **לעניין עבד**, כגון דנפלה אבן זו מחיקו ושיברה שן עבדו או סימת עינו, לתנא קמא יצא לחירות, לר"ש ב"ג כיון דלא נתכוון פטור. ותניא הרי שהיה רבו רופא ואמ' לו כחול לי עני וסימאה כו'. **הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה**, נזקין חייב, ואפי' אנוס. **לעניין ד' דברים פטור**, כדאמרי'. **לעניין גלות חייב**, דהא הות ליה ידיעה. **לעניין שבת פטור**, דכל מלאכה הנעשת שלא במחשבתו פטור עליה. **לעניין עבד חלוקת ר"ש ב"ג ורבנן. נתכוון לזרוק שתים וזרק ד'**, והזיק חייב. אבל בד' דברים פטור, דהא לא נתכוון. **לעניין גלות ואשר לא צדה פרט למתכוון לזרוק ב' וזרק ד'**, דקרוב למזיד ולא מתכפר לו בגלות. **לעניין שבת פטור**, דבעינן עקירה והנחה בכוונה. **לעניין עבד חלוקת ר"ש ב"ג ורבנן. נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' כו'**, פשוטה היא, ופירושא בשבת פרק הזורק. **ואמ' רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור, מנא תבירא תבר**. כלומ' ואפי' לא שיברו, בחיבוטו בקרקע היה ודאי נשבר. וכן אם זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסילקן כגון שהיו קשורין בחבל והיה ראש החבל בידו בראש הגג ומשך החבל ונמשכו הכרים ונפל הכלי ונשבר פטור הזורק מפסק פסיק גירי. **ואמ' רבא זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו בסייף חלוקת ר' יהודה בן בתירה ורבנן, דתניא הכוהו י' בני אדם כו'**. לרבנן הזורקו והמקבלו בסייף שניהן פטורין, הזורק מפני שלא הרג, המקבלו בסייף, אדם מת קיבל.

מסורת הש"ס

א) לקמן פה:, ב) [לקמן ס. בילה יג: חגיגה י: סנהדרין סב: זבחים מז. כריתות יט:], ג) קדושין כד:, ד) [שבת עג. ע"ש], ה) מכות ז:, ו) [שבת לז:], ז) [לעיל יז:], ח) לעיל י: סנהדרין עח., ט) [ויקרא כד], י) [שמות כא], כ) [צ"ל מבבלי דעת], ל) גי' רש"א זה ע"ג זה, מ) [ועיין תוספות סנהדרין עז: ד"ה סתם],

גליון הש"ס

גמ' לענין גלות חייב. עיין לקמן דף לב ע"ב תוס' ד"ה מאן: שם והיו תחתיו כרים. עיין לקמן דף לג ע"א תוס' ד"ה והוליא: שם וסלקן פטור. עי' סנהדרין עז ע"א תד"ה סוף:

מוסף רש"י

ליתן צער במקום נזק. ואע"פ שיש שם תשלומי המזק משלם אף הצער (לקמן פד.) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בברזל וציערו (שמות כא כה). **מלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל, והתם מלאכת מחשבת כתיב (ביצה יג:) ומלאכת מחשבת שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה אלא ששגג בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת (זבחים מז. וכעי"ז חגיגה י:) שחשב לעשות זאת (סנהדרין סב:) שחשב ומתכוין למלאכה זו עצמה (כריתות יט:). **חתור לי שיני.** לנקרה ולגרר סביב מושבה (קדושין כד:). **אשר לא צדה,** שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו אלא למקום שזורק, אבל לא היה יודע שיש שם אדם, פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע. וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה (מכות ז: ובהגהות ר"ב רנשבורג הגיה: וזרק שתים, עי"ש). **באומר כל מקום שתרצה תנוח.** וכיון דלא איכפת ליה הויא ליה קיום מחשבה בתרווייהו (שבת צז:). **ושברו במקל.** קודם שנח, פטור. המשברו וחייב הזורק (לעיל יז:).